

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Vollsmose, hvad nu hvis

Andersson, Lasse

Published in:
Byplan

Publication date:
2003

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Andersson, L. (2003). Vollsmose, hvad nu hvis. *Byplan*, (4), 144-150.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- ? Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- ? You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- ? You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Vollsmose, hvad nu hvis ...

Præsentation af afgangsprøjet v. Arkitektskolen i Aarhus, afd. for kommunikationsdesign

AF LASSE ANDERSSON

The management of urban change thrives on the cycle of conflict, negotiation, (non-) settlement.

Raoul Bunschoten, In „Urban Floatsam“

Ovenstående citat har fulgt mig det seneste års tid og var en vigtig del af mit afgangsprøjet fra Arkitektskolen i Aarhus i januar 2003. Citatet stammer fra Raoul Bunschoten, og han er, ligesom de hollandske arkitekturhistorikere i Crimson, en af mine favoritter. Begge parter slår nemlig nye toner an, når det gælder synet på planlæggeren.

Såvel Bunschoten som Crimson peger på nogle aspekter inden for planlægning og urban design, som det er interessant at få ind i faget, også i uddannelsessammenhænge. Bunschoten ser således planlæggeren som forvalter af virtuelle arkitekturer (administrator af enorme mængder kompleks viden), og som den der udpeger og nurser kulturer og subkulturer til at tage ansvar i forbindelse med byudviklingen. Crimson opdeler deres arbejde i Hard-, Soft- og Orgware. Begrebet Orgware dækker over den del af planlægningen, som relaterer sig til de organisatoriske strukturer, man som plan-

lægger skal forholde sig til, og som man i deres øjne også skal betragte som et stykke design, der er en vigtig del af planlægningen.

Projektet udspringer dels af ovenstående, dels af COWIs helhedsplanrapport for Vollsmose i Odense. En rapport som blev meget rost for sine forslag til forandringer på såvel det fysiske som organisatoriske område. Til trods for rosen blev de fleste forslag valgt i en lettere version end den foreslåede, hvilket må siges at være ærgerligt for det igangværende kvarterløft.

Et af forslagene i rapporten gik ud på at give Vollsmose en form for fristatus. Iværksættere i bydelen skulle således i en opstartsperiode fritages for diverse skatter og afgifter. Ideen byggede på, at der blandt flygtninge og indvandrere er en stærk iværksætterånd, som kunne udnyttes og hjælpes via dette tiltag.

Ideen blev meget hurtigt skudt ned, måske fordi den rimede for meget på Thatchers frizoner i 70'ernes og 80'ernes England. Alle større byer i England fik dengang „taxfree zones“, som ofte resulterede i en mentalitet, hvor nogle med midler skaffede sig endnu flere midler.

COWIs idé var ikke specielt underbygget. Med mit projekt ønsker jeg at underbygge og videreudvikle ideen om en frizone.

Procesorientering – bottoms up

Projektet, som er fra „Afdelingen for Kommunikationsdesign“ på AAA, har titlen „Fra plan til proces – etablering af Vollsmose som frizone for iværksættere“.

Det er ikke projektets intention at bygge videre på en stærkt liberalistisk tankegang, hvor der gives carte blanche til at udnytte afgiftsfritagelsen med ukontrolleret vækst til følge. Grundideen er derimod at anskue planlægningen som en proces, i dette tilfælde via participationsprincipper. Projektelementerne er således ikke fysiske strukturer eller objekter, men derimod handlinger, aktiviteter, kulturer og organisationer, som over tid skal etableres og finde sted, for at Vollsmose kan blive et innovativt sted med fokus på skabelsen af et gunstigt iværksætermiljø. Herunder vægtes såvel borgernes inddragelse i processen som udviklingen af deres kompetencer som borgere højt.

Projektet er et stykke strategisk planlægning/design, der opstiller det proceskatalog, der skal underbygge ideen om Vollsmose som en skatte- og afgiftsfri zone for iværksættere.

Strategien bygger på helhedsorientering, borgerinddragelse og partnerskaber mellem det offentlige og det private. En strategi som tager sit afsæt fra bunden. Hele konceptet for

opgaven kunne som karikatur således kaldes:

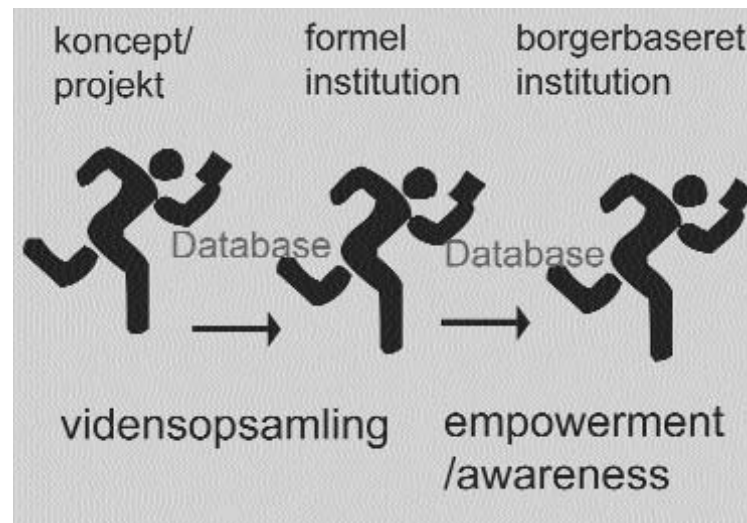
„Bottoms up meets Margaret Thatcher's wet dream.“

Projektet agter ikke at tage del i det politiske slagsmål om en afgiftsfri zone eller ej, men det skal, gennem konkretisering og udvikling af aktiviteter og indhold, underbygge ideen om en skatte- og afgiftsfri zone som et tilbud til borgerne i Vollsmose og omegn, og det skal samtidig tilvejebringe argumenter i debatten herom.

Skatte- og afgiftsfritagelsen skal ikke ses som en blankocheck, der kan føre til unfair konkurrence. Den skatte- og afgiftsfri zone bliver ikke et smørhul, der forvrider markedet. Det bliver et sted, hvor alle har en mulighed for at etablere en virksomhed med såvel en økonomisk som vidensbaseret starthjælp for derefter – så snart det er økonomisk muligt og senest efter tre år – at drive virksomhed på helt normale vilkår. Et autoværksted i frizonen skal således ikke drive unfair konkurrence på priserne i forhold til resten af Odense, men automekanikeren skal vide, at han har mulighed for at skabe sig et udkomme og udvikle nye kompetencer inden for sit fagområde, fordi han tilbydes denne starthjælp.

Det er vigtigt at pointere, at projektet ikke er en del af en social indsats sådan som kvarterløft er. Vinklen er i langt højere grad erhvervs-politisk med et element af almen dannelse i forhold til det at begå sig som iværksætter og borger i det danske samfund.

Etableringen af frizonen skal være med til, sammen med initiativerne under kvarterløftet,

Figur 1: Databasen – et udviklingsredskab.

at skabe det flow, som stedet ikke besidder i dag. Det manglende flow ud og ind af Vollsmose er et problem. Flowet kan ikke skabes ved fysiske forandringer (infrastruktur og byfornyelse). Det skal skabes ved, at aktiviteter sender mennesker såvel ud af som ind i området, og det er her frizonen skal generere flow via en række konkrete aktiviteter, således som det foreslås i projektet.

Planlæggerens rolle

Planlæggerens arbejde kommer altså til at foregå i nye rammer. Dvs. at planlæggeren i en participationsproces fremover centrerer sin indsats omkring de aktiviteter, som udspringer mellem de interessenter, der skaber det konkrete indhold i den kommende proces. Det

er i den kontekst af ikke-fysiske strukturer, at planlæggeren skal opbygge, analysere og strukturere den startviden, som udpeger de vigtigste interessenter og tildeler disse en rolle i processen. En proces hvor interessenterne med deres helt specifikke kompetencer kan give den enkelte aktivitet det rette indhold. Brugernes inddragelse i processen er derfor et grundlæggende princip, som skal opfyldes i forbindelse med handlingerne/aktiviteterne.

Databasen

– arbejdsmetode og udviklingsredskab

For at håndtere de mange interessenter og aktiviteter, som over tid akkumuleres i projektet, kategoriseres interessenterne og aktiviteterne i en virtuel kontekst – en database. Databasen

skal sikre, at alle data er let tilgængelige og anvendelige for planlæggeren i starten af processen. Men databasen skal med tiden også blive et arbejdsredskab for dem, der er midt i processen. Figur 1 viser, hvordan databasen udvikles og på sigt ender som et projekt, der er baseret på stedets iboende kvaliteter – borgerne.

Overordnede projektelementer

Vollsmose har en masse energi fra de mange nationaliteter. Nationaliteter, der alle besidder en trang til at sætte noget i værk og skabe sig et livsgrundlag. Fælles for alle disse mennesker er dog også, at deres kompetencer er begrænsede, når det gælder uddannelse. Af den grund falder projektet i tre etaper, som skal sikre en progression i processen. Progressionen skal sikre, at alle får en mulighed for at deltage i og udvikle nye kompetencer undervejs. Kompetencer som desuden skal sikre borgerne medbestemmelse i deres lokalområde.

Første etape er BASAR2, en basar som den der ligger i Århus-forstaden Gellerup, dog udviklet med værksteds-, produktions- og mikro-kontor-faciliteter. Anden etape er eBLOK, som

er virksomhedshotel/netværk i de almennyttige boligblokke. Tredje etape er F.E.Park, en forsknings/erhvervspark. (Se figur 2).

Interessenterne

Interessenterne er de, der former den kontekst, som projektet arbejder i. Konteksten består af de relationer, som udspændes mellem de enkelte interessenter, og den indflydelse – positiv eller negativ – som disse kan have på processen.

Interessenterne er inddelt i fire kategorier:

Kompromitter (politiske interessenter der har overordnet beslutningskompetence).

Agenter (partnere der advokerer for og deltager direkte og indirekte i projektet).

Aktører (agenter og andre parter der skaber aktiviteter i processen).

Brugere (den enkelte borger/iværksætter der bruger frizonen).

På figur 3 ses inddelingen af interessenterne i forhold til indflydelse og placering.

Agenterne er samarbejdspartnere, som forelægges projektet i udviklingssamtaler. De

vil i processen arbejde på tre niveauer. A: *de udvikler projektet*, B: *de advokerer sagen over for kompromitter*, C: *de leverer egne aktører til selve projektet*.

Agenterne, som jeg har ført samtaler med, er: *Vollsmosesekretariatet* (Kvarterløftsekretariat, forvaltningsdel under borgmesterkontoret)

Boligforeningerne i Vollsmose (Odense Andelsboligforening)

Syddansk Universitetscenter (Institut for Kulturstudier)

Tietgenskolen (handelsskole)

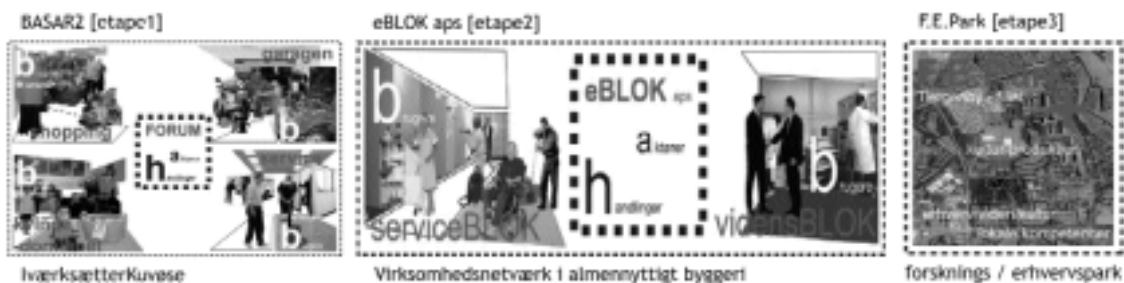
Odense Erhvervsråd

Byggeselskab / investor (Byggeselskabet Olav de Linde)

Nye institutioner, partnerskaber og aktiviteter

Det endelige projekt er et katalog eller en stafet. Det opbygges omkring en nystartet og uafhængig institution ved navn Forum (1).

Forum er en selvejende institution, som har repræsentanter fra såvel offentlige som private interessenter. Forums status som uafhængig institution sikres via midler fra Fonden

Realdania (2). De bærende kræfter i Forum er Syddansk Universitetscenter (3) (SDU har fokus på borgerinddragelse og samfundskompetencer) og Tietgenskolen (4) (erhvervskompetencer). I USA er der efterhånden en tradition inden for aktionsforskning for, at de universitetsansatte/universiteterne forlader deres elfenbenstårne og tager aktivt del i samfundet samtidigt med, at de suger viden fra dette.

SDU og Tietgenskolen suppleres i Forums bestyrelse af Vollsmosesekretariatet (5), Vollsmoserådet (borgere og foreninger), Odense Erhvervsråd samt områdets boligforeninger.

Den strukturelle konflikt

Forums uafhængighed er vigtig, da den skal omgå den strukturelle konflikt (figur 5). Traditionelle magtbastioner som diverse forvaltninger og boligforeningerne har således ofte tendens til at modarbejde hinanden til en vis grad for at sikre egne interesser. Det kan betyde, at de midler, der skulle bruges til nye initiativer, ender som driftsmidler hos bestående organisationer.

Stafetten

Forum bliver den stafetholder, der skyder pro-

jektet i gang og binder trådene til den lange række af interessenter, som skal være med til at skabe andre og nye institutioner, formelle såvel som uformelle. Disse institutioner skal etablere de rammer og aktiviteter, som bevirker, at der skabes gode vilkår for iværksættere i Vollsmose.

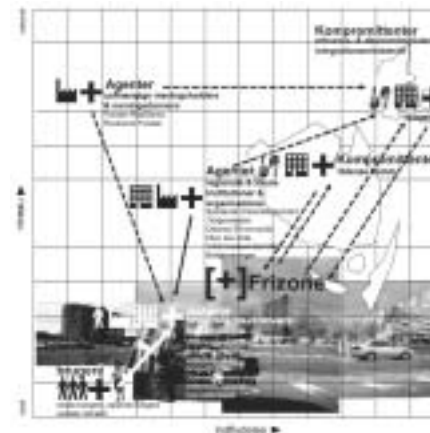
På figur 4 ses en del af det netværk, som over en syvårig periode skal skabe et innovativt og borgerbaseret iværksætermiljø i Vollsmose. Netværket kan siges at være en udskrift fra databasen, som anskueliggør mulige scenarier i processen. Disse scenarier skitseres i det følgende. Tal i teksten relaterer sig til talene i figur 4.

Mulige scenarier

Hvad nu hvis ... ?

... Forum fik til huse i CenterØst, som er centerområdet i Vollsmose i dag?

Centret har igennem en årrække uofficielt været til salg. Byggeselskabet Olav de Linde (6) fra Århus overtager CenterØst, som renoveres med tilskud fra Realdania. Det kommer herved til at fremstå som et nyt omdrejningspunkt for bydelen.

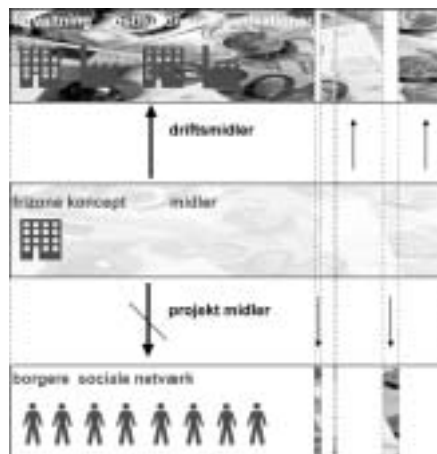

S. 146 nederst : Figur 2: Etapedeling.

Øverst: Figur 3: Projektkontekst – interessenterne.

Nederst: Figur 4: processtrukturen – forenklet.

Figur 5: Den strukturelle konflikt.

Privat ejerskab

... Byggeselskabet, som har ekspertisen inden for driften af en Basar (ref. BazarVest i Århus), omdannede centret til BASAR2, en iværksætterkuvøse?

Den private ejer af basaren er vigtig, da iværksætterne møder virkeligheden og ikke et offentligt system, der endnu en gang vil støtte dem. De vil fra den private basarejer møde ganske almindelige krav i forbindelse med husleje, kontrakter, varesortiment etc.

Lokaliteten [A]

... Forum lejede sig ind for en femårig periode med kontor, café og uddannelseslokaler?

Forum skal have såvel et formelt som uformelt ansigt. Det skal være et fyrtårn, når der skal søges information om iværksætteri og udvikling af nye projekter i frizonen. Men det

skal også være stedet, hvor man ganske uforpligtende kan mødes med andre, der måske har tanker om at starte nye projekter eller virksomheder. En god lokalitet med uddannet personale er fundamentet for en succes. Det er en erfaring, som mange almennyttige boligforeninger har gjort sig, og som bl.a. er vigtig for arbejdet i Urban-programmet i Århus.

MikroInvest (7)

... Erhvervsrådet (8) og Tietgenskolen (4) skabte strukturen for et investeringsfirma, som på mikroniveau gav mulighed for at iværksættere kunne låne penge til firmaopstart?

Best-practise-eksempler fra bl.a. Storbritannien og USA viser, at målgruppen ofte ikke er kreditværdig og derfor behøver alternative lånemuligheder. Renten på lånene vil dog altid være markedsrente, og der kræves selvfølgelig forretningsprospekt, før lån gives.

Kommunikation,

borgerinddragelse & samfundskompetencer

... Forums daglige leder, som arbejder sammen med ansatte fra Center for Kulturstudier på Syddansk Universitetscenter, tog kontakt til en række markante personer fra Vollsmoses mange kulturer og foreninger for herigennem at skabe kommunikation ud i lokalmiljøet via et netværk af informanter (9)?

Disse informanter vil månedligt blive indkaldt til informations- og udviklingsmøder i Forum-regi. Dette bliver rammen om Informantgruppen (10), som altså bliver den vigtigste kommunikationskanal ud i lokalmiljøet. Denne kanal skal sikre, at borgerne nås med oplysning om de nye muligheder. Samtidig skal det være med til at ændre, at de mange kulturer i

området lever i parallelle verdener (figur 6) og ikke forholder sig til hinanden og omverdenen i særlig høj grad. Informantgruppen er også vigtig set i forhold til de, der arbejder i Forum. Disse skal via møderne forstå de ønsker og behov, der ligger hos borgerne.

„Udfordringen ligger i en fælles aktion for interkulturel dialog, igennem hvilken vi kan forstå og undersøge vores bevidsthed, så der opstår en forståelse for individet og forskellighed i kulturelle strukturer.”

(Healey, 1997)

Informantgruppen vil skabe grundlaget for brede infomøder og workshops, som giver den reelle borgerinddragelse.

Erhvervskompetencer og livslang læring

... Odense Erhvervsråd og TIC-center Fyn skabte et eksternt netværk – Club VO (11)?

Dette netværk, som skal bestå af større regionale og lokale virksomheder, får en rolle dels som mentor for iværksætterne, dels som blikfang udadtil. Club VO vil indgå i den erhvervskompetencedel, som Tietgenskolen står for. Her deltager også Odense Tekniske skole (12), Skatteregion Fyn (13) og Odense Centralbibliotek (14). Disse aktører skal vejlede og hjælpe iværksættere i forhold til opstart, regnskab og fagspecifik uddannelse – og kan således også være med til at virkeliggøre begrebet „livslang læring”.

Shopping [B], Garagen [C],

Servicesektionen [D] og Kvindedomænet [E]

... BASAR2 blev startet med en Shopping-

afdeling [B] som den, der kendes fra BazarVest i Århus?

Der er potentielt mange iværksættere til denne del. Lederen af Forum arbejder sammen med Vollsmosesekretariatet, byggeselskabet Olav de Linde og Borgergruppen Kulturhus (15) om at etablere Vollsmoses fremtidige kulturhus (16) i tilknytning til BASAR2. Basaren og Kulturhuset bliver en attraktion – en flowgenerator. Den skal skabe det flow, som Vollsmose i så høj grad mangler i dag. At arbejde som iværksætter i en basar er ikke direkte integrerende. Integrationen ligger derimod i den kulturudveksling, der sker til besøgende, som får et positivt billede af og indblik i andre kulturer.

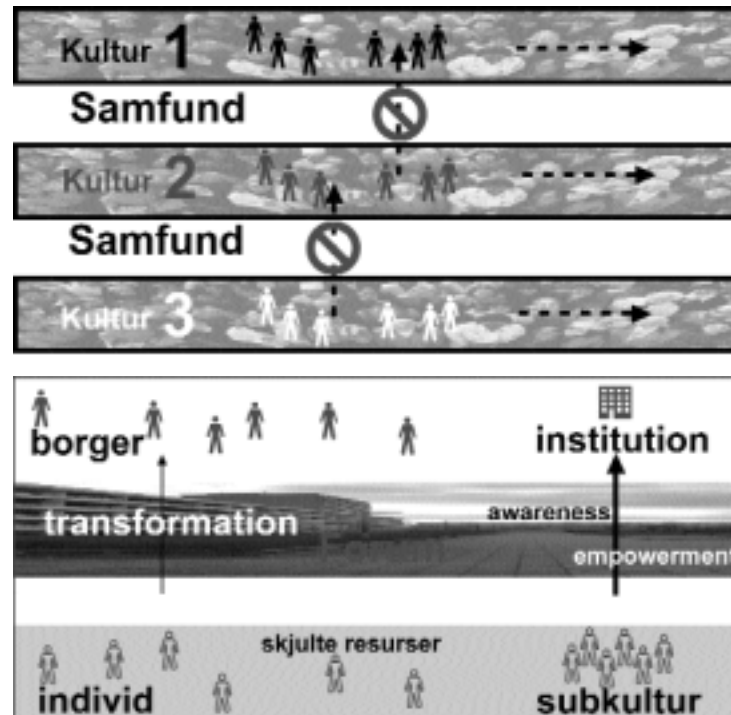
... Shoppingdelen blev fulgt op af Garagen [C] med værkstedsfaciliteter, som fokuserer på at få legaliseret og flyttet autoværksteder væk fra lyssky garager?

Garagen giver, via tiltaget Scooterbiksen (17), mulighed for, at unge kan komme og reparere cykler, knallerter og lignende. Dette udvikles af Forum og Vollsmosesekretariatet sammen med en Ph.d.-studerende (18) fra SDU.

... En kvindelig ansat fra Forum tog kontakt til International Kvindeforening (19) (500 tyrkiske kvinder) og mødregruppen Yggdrasil (20) (boligsocialt initiativ med 100 kvinder), og med afsæt i disse to startede KvindeDomænet [E]?

Kvinderne i de store stigmatiserede boligområder er en uudnyttet resurse, som det er meget vigtigt at få inddraget, så de får pondus til også at tage fat i problemer i hjemmet.

... Vollsmosesekretariatets oprindelige idé om et etnisk cateringfirma (stoppet af kommunal

Øverst: Figur 6: Parallelle verdener.
Nederst: Figur 7: Skjulte resurser.

fuldmagt) blev adopteret af Forum og hjulpet til verden i KvindeDomænet?

Lån fra MikrolInvest sikrer startkapital for fem kvinder i Ethnic Cater ApS. (21).

... en kvindelig lektor (22) fra „Køn og Kultur“ på SDU deltog i og opsamlede den nye viden, der kommer fra et pilotprojekt som KvindeDomænet?

Denne viden kunne katalyseres til lignende projekter (bl.a. Tøjhuskvarteret i Randers og Urban i Århus) og skabe grobund for nye projekter.

Basarråd – en ny institution

... Forum, når BASAR2 var etableret, blandt de mest markante iværksættere udpegede fem, som barslede med en række nye initiativer, der skulle danne grundlag for et demokratisk valg (se figur 7) til et Basarråd (23)?

Dette råd skal udvikle basaren og deltage i

opstarten af eBLOK. Dannelsen af Basarrådet og dets deltagelse i opstarten af eBLOK er starten på udfasningen af Forum.

eBLOK ApS, virksomhedsnetværk

... eBLOK blev etableret i nogle af boligblokkene som virksomhedshoteller, der skulle tiltrække eksterne iværksættere med gunstige iværksættervilkår?

eBLOK vil komplementere Odense Kommunes og Fyns Amts nye kontorfaciliteter i andre boligblokke.

... eBLOK var delt i to – ServiceBlok [F] og VidensBlok [G] – med fokus på servicefag samt rådgivning, it og kommunikation?

Der etableres undervisnings-outposts fra Social- og Sundhedsskolen i Odense samt Tietgenskolen.

... eBLOK blev endnu en flowgenerator?

Hvor BASAR2 tiltrækker besøgende, så tiltrækker eBLOK iværksættere (figur 7). eBLOK opstartes af eksterne parter som Club VO, FORUM, Basarrådet etc. Men eBLOK overtages efterhånden af de firmaer, der etablerer sig. eBLOK lægger nye kompetencer til frizonen. Kompetencer som mange lokale vil have svært ved at matche. Over tid skal det via en arbejdsmarkedsindsats sikres, at lokale kompetencer matcher de nye firmaers, så der skabes lokale job...

Hvad nu hvis ...?

Hvad nu hvis ...?

Hvad nu hvis ...?

Hvad nu hvis ...?

Hvad nu hvis ...?

Hvad nu hvis ...?

... der efter ti år ikke var brug for en frizone, men Vollsmose var et velbesøgt område med en landskendt basar og et iværksættermiljø med fokus på kulturproduktion i samarbejde med en F.E.Park (25) (forskerpark), der kanalisere viden videre og gjorde den til en national og global eksportvare!

En anderledes tilgang

Dette var en smagsprøve på et afgangsprøve, der placerer sig i en niche, som ikke har været meget i fokus siden engang i 1970'erne, hvor der på de to arkitektskoler blev skrevet en del manifeste med tanke på brugerinddragelse og bottoms up.

Dette projekt skal ikke ses som et manifest, men som en interesse for at søge nye græsgange for arkitekter og planlæggere. Samtidig ønsker det at lægge projekter ud og afprøve dem på de konkrete aktører i en real kontekst.

Arbejdet med afgangsprøvet har vist mig, hvor vigtigt det er for arkitekter og planlæggere at erkende, at helstøbte og bæredygtige projekter ikke fremkommer ved blot at tro på egne evner, men ved at lægge projektideer og koncepter ud i en bred kontekst og bruge andre faggrupper til at forme projektet og aktivt deltage i selve processen.

Endnu en konklusion, jeg kan trække fra såvel kritikken af min afgang som fra en præsentation for bl.a. Erhvervs- og Boligstyrelsen samt Henrik Kærgaard (udviklingschef på tværs i NIRAS og hovedforfatter til Helhedsplan for Vollsmose) er, at når projekter opbygges som en stafet med en forgrenet proces med inddragelse af en lang række interessen-

ter i partnerskaber samt med opbyggelsen af nye formelle og uformelle institutioner, så opstår der en robusthed i processen. Man kan sige, at det svageste led ikke bliver udtryk for styrken i helheden. Et led kan godt falde ud, da processen blot vil finde en anden forgrening at løbe videre ad.

Med afsæt i afgangsprøvet og det første halve år ude i virkeligheden tror jeg, at begreber som strategisk planlægning og udviklingsstrategier med fordel kunne blive almindelige udtryk på arkitektskolernes grunduddannelse og ikke, som det er tilfældet i dag, fremstå som eksotiske fraser, det er svært at forholde sig til som studerende.

Jeg plæderer ikke for, at alle skal tænke i disse baner, men det kunne være med til at åbne nye veje for arkitektstuderende og skabe jobmuligheder i et for tiden presset fag. En strategisk og analytisk tilgang til problemstillinger, krydret med arkitektens kreative og fabulerende natur, kunne således skabe en interessant cocktail.

*Lasse Andersson,
arkitekt MAA*

Alt projektmateriale er tilgængeligt på Plan- og kommunikationstegnestuen Kollages hjemmeside. <http://www.kollage.dk>